

ESTUDI CODICOLÒGIC DEL MANUSCRIT 72 DE LA BIBLIOTECA UNIVERSITÀRIA I PROVINCIAL DE BARCELONA.

Irene Capdevila Arrizabalaga.

El volum conegut amb la signatura ms. 72 de la Biblioteca Universitària i Provincial de Barcelona conté una còpia de la traducció catalana del *Breviari d'amor* de Matfre Ermengaud.

L'original occità va tenir una gran difusió, tal i com exemplifiquen el número de còpies conservades, i és en ell on trobem tots els aspectes que ajuden a aproximar-se a l'obra: està escrit en vers, entorn de l'any 1288, per Matfre Ermengaud, originari de Besiers¹, *senher en leys e d'amor sers*² i *frayre menre*³. El *Breviari d'amor* és un text de temàtica enciclopèdica que persegueix la finalitat de justificar el concepte de la *fin'amors* i enaltir, així, la poesia trobadoresca. A la península ibèrica va tenir una gran acollida com demostren les traduccions que van circular tant en llengua catalana com castellana, afavorides pels contactes entre la corona catalanoaragonesa i l'Occitània. A dia d'avui, en la nostra llengua, es coneixen un total de sis manuscrits complets —més un extret i tres fragments— mentre que, en llengua castellana, es conserven un parell més de còpies. Les traduccions ibèriques s'inicien al vers 123 de l'original occità i elideixen les vides dels sants i el *tractat d'amor de mascle ab feme* amb el qual es clou l'original; malgrat aquesta reducció, la traducció dona la sensació de text complet i finit.

---

¹ V. 9 de l'original provençal editat per Azaïs 1862-1881, edició que seguirem. L'estudiós va més enllà i reforça la procedència de l'autor amb l'anàlisi de la llengua —«nous relèvrans dans le *Breviari* un bon nombre d'expressions de l'idiome biterrois, qui s'y trouvent encore aujourd'hui»— i per la referència a l'església de Besiers, *S. Nazari Mossenbor*, per part de l'autor (Azaïs 1862-1881, XXIV).

² Azaïs 1862-1881, v. 10.

³ És a dir, frate menor, membre de l'orde mendicant fundat per Francesc d'Assís al segle XIII. Es recull aquesta indicació a la rúbrica de l'epístola de Matfre a la seva germana, *Fraires Matfre a sa cara seror* (Azaïs 1862-1881, 675-679), text que a la tradició manuscrita de l'original provençal sol presentar-se posteriorment al *Breviari d'amor*.

Història del volum.

Els entesos que s'han ocupat de l'estudi d'aquesta còpia conservada a la biblioteca de la Universitat de Barcelona, relacionen el seu possible origen amb la biblioteca privada del rei Joan I d'Aragó (1350-1396) i la seva esposa Mata d'Armanyac (1347-1378) o bé amb l'escriptori de Martí I l'Humà (1356-1410). La primera teoria, defensada per K. Laske-Fix 1973, es remunta al buidatge de documentació que va fer R. Beer sobre la biblioteca de Joan I on llegim que:

poseía también D. Juan libros ornamentados de gran precio, como el Libro de caza, escrito por el Conde de Foix, de cuyo ejemplar mandó sacar una copia iluminada en 1389, y otra que había pertenecido á su segunda esposa Doña Mata, titulado Lo Breviari de Amor, cuyo autor, Armengol de Beziers, fué uno de los mejores poetas provenzales del siglo XIII. Este ejemplar estaba escrito en vitela, y ystoriat daur⁴ (Beer 1894, 92).

L'estudiós alemany també recull un parell de documents de l'època on es cita dita obra: «Tortosa, 27. Juli 1393: Entés havem que nostra cara filla la Infanta Dona Johana Comtesa de Foix vos prestá dies ha passats un libre apellat Breviari damor lo qual nos li havíem donat» i «Lo Rey Daragó, Valencia, 15. März 1394 . . . Molt cara filla; nos vos tramtem per Bernat de Bonafont, cambrer vostre, un Breviari damors; item, un libret, en lo qual havem fet trelladar lo Porgatori de Sent Patrici» (Beer 1894, 93 i 94). Basant-se en aquestes mostres documentals, la investigadora alemanya relaciona el manuscrit amb el de la biblioteca privada del rei Joan I i Mata⁴ (Laske-Fix 1973, 132). La hipòtesi de relacionar l'origen del manuscrit amb la cort de Martí l'Humà la perfila A. Ferrando precisant que coincideix la data de la còpia amb el regnat de dit rei (Ferrando 1984, 109 i 1992, 48); més tard, Tobella-Vergés, en la seva tesi, recull també aquest origen referint-se a A. M. Mundó qui opinà que es tractava d'una mà cancelleresca i que deuria pertànyer a l'escriptori de la cort de Martí I l'Humà.

Tornem a trobar mencionat aquest llibre per Torres Amat qui diu que «tengo en mi poder copiado parte de este MS. que existe en el código que hay en la librería [sic] del convento de carmelitas descalzos de Barcelona» (Torres Amat 1836, 224). En l'obra de J. de Villanueva, *Viaje literario a las iglesias de España*, no queda recollit en les seves descripcions sobre la biblioteca del convent barceloní de Sant Josep el nostre volum (Villanueva 1851,

---

⁴ «Vielleicht identisch mit der Hs. aus der Privatbibliothek des Königs D. Juan I. von Aragón, die seiner zweiten Frau Dona Mata gehörte» (Laske-Fix 1973, 132).

vol. XVIII). Tanmateix, gràcies a la seva rica descripció, veiem que hi havia un gran nombre d'obres en llengua *lemosina*, cosa que demostra l'interès de la comunitat per albergar obres d'aquesta procedència i fa factible la presència del nostre manuscrit dins d'aquesta biblioteca (carta CXXVIII i CXXIX, esp. la primera). Completa l'estudi d'aquest manuscrit dins de la biblioteca conventual, dos catàlegs que testimonien la seva presència: en *Indice de los autores y respectivas obras, que existen en la Biblioteca de Carmelitas Descalzos de San José, de Barcelona*, de l'any 1834, queda recollit de la següent manera: «Breviari del Amor = Ms. Año 1402, incerto auctore N VI 7» (BUPB, ms. 1360); en el *Indice de los libros, por los nombres de los autores, de la Biblioteca de los Carmelitas Descalzos, de Barcelona*, en la segona llista, *Suplemento al Indice de los libros de la Biblioteca de los Carmelitas Descalzos de Barcelona* (f. 91-253), de principis del s. XIX, trobem «1411. Breviari del amor. M. S. compost en lo any 1411 Q. 346» i «Breviari del amor M. S., \compost/⁵ en lo any 1411 Q. 346» (f. 114v i 115r, BUPB, ms. 1361).

Un altre erudit català que consultà el volum fou M. Milá y Fontanals, qui ja el descrigué com a part del fons de la biblioteca on es troba avui en dia:

En la B. prov. de Barc : Ací coménsen les rúbriques de aquest libre lo qual es apellat breviari d'amor ; Primerament en la primera carta es com lo mestre prega nostro senyor Deus que li do gracia de be affer. — De la materia del arbre d'amor en general. — De les propietats del arbre d'amor.... — Del entaniment del arbre abreujat.... — De la dona qui aporta la amor de Deu e del proisme en la corona... De la natura del mon e del cel etc. (Milá y Fontanals 1861, 481-482, n. 15).

Malgrat aquesta descripció, M. Milá y Fontanals no va ser conscient que el manuscrit que ell va tenir a les mans era el mateix que, anys anteriors, havia transcrit Torres Amat al convent de Sant Josep. A més, va incrementar aquesta confusió el pensar-se que el manuscrit de Sant Josep aglutinava text en vers, els onze primers, i en prosa —descripció vàlida per al manuscrit de la Biblioteca Nacional, però no per al del convent de Sant Josep—. P. Meyer, a finals de segle XIX, no va caure en la confusió i va apuntar que el manuscrit de Barcelona consultat per Torres Amat havia format part de la biblioteca del convent dels carmelitans descalços (Meyer 1898, 51). Al segle XX, P. Bohigas cita aquesta còpia del *Breviari* amb l'antiga signatura “ms. 21-2-4” (Bohigas 1985, 99, n. 80) i el Pare A.

---

⁵ A la línia superior perquè hi ha una paraula, de vuit caràcters, ratllada.

García de la Fuente, tot estudiant els manuscrits en prosa catalana⁶, apunta un quart «R: Biblioteca de Barcelona ? n° ?» (García de la Fuente 1932, 66; també recollit per Roditi 1947, 18).

Bibliografia emprada.

- AZAÏS, G., *Le Breviari d'amor de Matfre Ermengaud, suivi de sa lettre a sa soeur*, Société Archéologique, Scientifique et Littéraire de Béziers, Besiers-Paris, 1862-1881, vols. I-II.
- BEER, R., *Handschriftenschätze Spaniens. Bericht über eine im auftrage der Kaiserlichen akademie der wissensschaften in den jahren 1886-1888 durchgeführte forschungsreise*, In commission bei C. Gerold's sohn, buchhändler der K. Akademie der wissensschaften, Wien, 1894.
- BOHIGAS, P., *Sobre manuscrits i biblioteques*, Curial, Abadia de Montserrat, Barcelona, 1985.
- FERRANDO, A., «El "Breviari d'Amor" en llengua catalana», dins de *Miscel·lània Sanchis Guarner*, Quaderns de Filologia, Universitat de València, 1984, p. 109-116. [= Ferrando, A., «La versió del "Breviari d'amor" en llengua catalana (Ms. 253 de la Biblioteca Nacional de Madrid)», dins d'*Actes du XVIIe Congrès international de linguistique et philologie romanes, Aix-en-Provence, 29 août-3 septembre 1983*, Université de Provence, Aix-en-Provence, 1984-1986, vol. IX, p. 165-180].
- FERRANDO, A., «Noves dades sobre el *Breviari d'Amors* en llengua catalana», dins de *Miscel·lània Sanchis Guarner*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Dept. de Fil. Catalana - Univ. de Valencia, II, Barcelona, 1992, p. 47-71.
- GARCÍA DE LA FUENTE, A., «El Breviari d'amor de la biblioteca de S. Lorenzo», *Religión y Cultura*, julio 1932, XIX, p. 55-68, 183-199, 364-383.
- LASKE-FIX, K., *Der Bildzyklus des Breviari d'Amor*, Verlag Schnell & Steiner, München, Zürich, 1973.
- MEYER, P., «Matfré Ermengau de Béziers, troubadour», dins de *Histoire littéraire de la France*, Firmin Didot, Paris, 1898, vol. XXXII, p. 16-56. [Reimpressió: Kraus Reprint, Nendeln, Liechtenstein, 1972].
- MILÁ Y FONTANALS, M., *De los trovadores en España*, Libreria de Joaquin Verdaguer, Barcelona, 1861.
- RODITI, E., «The Chicago Manuscript of the Castilian "Breviario de amor"», *Modern Philology*, aug. 1947, 45, 1, p. 15-22.
- TOBELLA-VERGÉS, A., *The Catalan Tradition of Matfre Ermengaud's Breviari d'Amor*, tesi doctoral inèdita, Univeristy of London, 1991.
- TORRES AMAT, F., *Memorias para ayudar a formar un diccionario critico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*, Imprenta de J. Verdaguer, Barcelona, 1836.
- VILLANUEVA, J., *Viaje literario a las iglesias de España*, Imprenta de la Real Academia de la Historia, Madrid, 1851, vol. XVIII, "Viage á Barcelona".

---

⁶ Concretament, E (París, Bibliothèque Nationale de France, Esp. 353), P (Madrid, Biblioteca Nacional de España, Res. 203) i U (Londres, The British Library, Yates Thompson 31).

Descripció del volum.

El manuscrit 72 data de principis del segle XV, concretament del 24 de juliol de 1402 —tal i com queda recollit en el colofó—, cosa que fa possible emmarcar-lo dintre dels límits cronològics del regnat de Martí I l'Humà. Desconeixem qui, on i per a qui es deuria realitzar la còpia però, tots els detalls codicològics mostren que deuria tractar-se d'una persona benestant pel tipus de manufactura: és un manuscrit compost amb un bifoli de pergamí (l'exterior del segon quadern), amb un únic tipus de paper de gramatge gruixut, amb amples marges, amb una decoració senzilla i acurada amb tintes vermella i blava, però sense il·luminacions —tret particular d'aquesta còpia en comparació amb la resta de les traduccions catalanes conservades— i on l'estructura de la composició quaderns és perfecte. En general, la galeria de tots aquests aspectes faria pensar amb una manufactura procedent d'un taller, però aquesta hipòtesi ve contrarestada per l'heterogeneïtat d'altres elements com les varies mans distingibles al llarg de la còpia, les tècniques variades de les pautes d'escriptura, les dues parts diferenciades pel tractament de la tinta —tant negra com vermella— o la variació de la distribució de línies en els folis. Per tant, queden algunes peces del trencaclosques per encaixar que esperem resoldre en un futur.

Ubicació actual:

Biblioteca Universitària i Provincial de Barcelona (BUPB), Secció Reserva, ms. 72.

Signatures:

Signatura actual: Ms. 72 (foli de guarda enganxat a la relligadura, a llapis). A la part inferior del llom, hi ha restes d'una antiga etiqueta, avui en dia perduda.

Olim: 21-2-4, en llapis vermell al foli de guarda i.

F. Miquel Rosell (1958, I, 81) recull també «2-2-4; x-1-35; x-4-28; y 346?⁷», ara no verificables. Al catàleg de la Biblioteca Universitat de Barcelona, «(ant. pos.) 07 ms 72».

Història:

(V. *supra*).

Títol a ms.:

Es recullen dos títols amb lletra moderna: “breuiari de amor en catalan n° — 34” (foli de guarda I, banda esquerra, escrit amb tinta sèpia. De la mateixa mà, també s'aprecia una correcció inicial, centrada, ratllada on s'intueix “breue”); i, “Breviari del Amor.” (foli i, centrat com a títol de la taula, escrit amb tinta negra i subratllat).

Dades de còpia:

Nom del copista (i f.): no consta.

---

⁷ Segurament, Q 346 (BUPB, ms. 1361).

Lloc de còpia (i f.): no consta.
Data de còpia (i f.): 24 de juliol de 1402 (f. 253ra).
Destinatari de la còpia (i f.): no consta.

COLOFÓ:

Aci fenex aquest libre appel | lat breujarj damor loqual | fo acabat a xxiiij. de juliol | del any m. cccc. ij.⁸ (f. 253r)

Material:

Paper gruixut; pergami (CPPC) només al primer foli exterior del segon quadern (f. 1-10).

Format:

Foli.

Relligadura (tipus, època, decoració):

És una relligadura restaurada, en pergami sobre taula, amb un reforç de cuir al llom, travessat, horitzontalment, per tres nervis gruixuts. A la part inferior del llom, hi ha les restes d'una etiqueta perduda. Es tracta d'una enquadernació tibant, que dificulta el maneig del volum. La data de la restauració s'emmarca entre la descripció de F. Miquel Rosell, 1958, i abans de la visita de Tobella-Vergés, 1991. És més, podríem precisar-la més i col·locar-la entre els anys setanta i noranta del passat segle, ja que Laske-Fix descriu el volum amb l'enquadernació que veié Miquel Rosell, però sense precisar l'estat en el qual es trobava (Laske-Fix 1973, 131). Davant de la poca concreció, prefereixo no apuntar aquesta opció com a primera possibilitat i deixar pendent un estudi més pormenoritzat del tema.

Si tornem a Miquel Rosell, l'any 1958, descriu l'antiga relligadura com «tabla recubierta de papel», en mal estat —destrossada i despresa— sense tanques i claus protectors i, el dors, decorat amb una ornamentació floral. Aquesta decoració permet relacionar aquest volum amb altres manuscrits procedents del mateix convent de Sant Josep, especialment amb els números 3, 401, 513 i 514 (Miquel Rosell 81, n. 2). He consultat aquestes enquadernacions a fi de poder reconstruir aquesta antiga enquadernació: són de pergami; solen presentar, a les portades o contraportades, anotacions amb tinta sèpia; i, tenen el llom reforçat amb paper. En el llom hi trobem, a part de les diverses signatures, ornamentacions geomètriques (a mode de sanefa, just a la meitat del llom) i florals (dues: cada una en una de les parts separades per la sanefa), fetes amb tinta negra i traç gruixut⁹.

---

⁸ Presentem totes les cites amb una transcripció paleogràfica, mantenint amalgames i separacions del text i respectant les distincions entre i/j i u/v, marcant el desenvolupament de les abreviatures amb cursiva i anotant amb superíndex el nombre de línies de les caplletres.

⁹ El quart manuscrit que F. Miquel Rosell fa referència és el ms. 3, en mal estat de conservació. No he pogut aconseguir còpia, però hom trobarà una còpia digital de la portada i la contraportada que permeten fer-se una idea del tipus de relligadura. V. "Tractat dels vicis e de les virtuts", *Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes*, [Consulta: estiu 2013], <<http://www.cervantesvirtual.com/obra/tractat-dels-vicis-e-de-les-virtuts-summari-de-seneca-0/>>.

Detall del lloc; BUPB ms. 401.

Detall del lloc; BUPB ms. 513.

Detall del lloc; BUPB ms. 514.

Un altre element que ajuda a reconstruir l'enquadració anterior del nostre volum és el document trobat durant la restauració que ha estat guardat pels bibliotecaris dintre de la caixa que protegeix el volum. A la part verso del document, hi ha restes d'una antiga sanefa geomètrica, amb tinta negra i traç gruixut, que dibuixen dos cercles (no tancats per l'estat del document), amb un punt al centre, amb un triangle enganxat en la part on s'ajunten els dos cercles i el número 99, la resta d'una antiga signatura.

Detall del document conservat de l'antiga relligadura; BUPB, ms. 72. [He alterat l'orientació del text].

Si comparem aquestes restes de decoració amb altres enquadracions procedents del convent de Sant Josep, veiem que recorda a:

Detall del lloc; BUPB CM-3225.

La suma d'aquestes descripcions permeten pensar que l'enquadernació amb la qual aquest volum va entrar a la BPUB era com la segona opció presentada.

Conservació:

És un volum que té restes de l'acció de bibliofags (sobretot, al marge interior —és a dir, a la zona propera al lloc— i a les parts més externes del volum —inici i final—) i taques d'humiditat (f. i verso, 20r, 60, 61, 62r, 64r, 210r). A més ha patit una restauració antiga, basada amb retalls de paper sobreposats o enganxats en les parts malmeses (f. i, ii, iii, x; a més d'un reforç al marge als folis i recto, ii recto, ix verso i x verso).

Els folis en blanc estan distribuïts a l'inici del volum (folis moderns de guarda, viii verso (amb caixa d'escriptura), ix (r: hi ha traçada només la línia vertical interior de la caixa), x, xi) i al final (f. 254, 255 i els dos folis de guarda moderns).

Mides¹⁰:

Relligadura	alçada		amplada	
	esquerra	dreta	inferior	superior
Relligadura superior:	350	350	240	235
Relligadura inferior:	360	370	232	235
Lloc:	350		70	
Lateral:	350		85	
Tall superior:	80	80	240	
Tall inferior:	75	80	240	

¹⁰ S'ha de tenir en compte que la relligadura no permet prendre amb rigor les mides corresponents; per tant, poden haver variacions segons el gruix de l'aparell de mesura.

Folis	alçada		amplada		lloc
Foli de pergamí:	290	285	212		1r
Foli de pergamí:	293	296	217	212	10r
Foli de paper:	296	295	220		3r
Foli de paper:	295	296	210	211	250r

Folis	alçada	amplada		lloc
		esquerra	dreta	
Caixa:	201	136		3r
Columna:	201	58	62	3r
Intercolumni:	201	16		3r
Caixa:	194	142		250r
Columna:	194	63	64	250r
Intercolumni:	194	15		250r

Representació de les mesures preses:

Caixa d'escriptura (f. 3r): 28 + 201 + 66 (vertical) x 23 + 58.16.62 + 55 mm

Distribució de la pàgina:

Volum a dos columnes que oscil·len entre 25 i 32 línies per columna.

	núm.	lloc
Col.:	2	en tot el volum
Línies:	27	f. 3ra
Línies:	28	f. 40rb
Línies:	25	f. 50va
Línies:	26	f. 83rb
Línies:	27	f. 99ra
Línies:	28	f. 128rb
Línies:	28	f. 147rb
Línies:	26	f. 159va
Línies:	30	f. 174rb
Línies:	28	f. 199rb
Línies:	26	f. 202va
Línies:	28	f. 210ra
Línies:	31	f. 222vb
Línies:	32	f. 232vb
Línies:	32	f. 247ra
Línies:	30	f. 251vb

Detall de la foliació:

Folis totals, inclosos els de guarda: 271 (2 + i s/n + i-xi + 1-51 + 51bis + 52-255 + 2) ff.

Al ser una relligadura restaurada presenta: a l'inici, dos folis de guarda de paper contemporani i un foli de guarda d'una relligadura anterior (amb una filigrana diferent); al final, dos folis de guarda de paper contemporani restauració.

Col·lació:

1(5/6) 2(10) 3-22(12) 23(4/2)

Quadern	N. folis	Sign.	Folis	Centre plec	Reclams
1*	10	-	i-x	5/5	-
2	10	-	1-10	5/5	uentura
3	12	ij, iij, v	11-22	6/6	con sosten
4	12	j, ij	23-34	6/6	orde
5	12	j, ij, [iij] ¹¹ , iiij, iiij (rep.)	35-46	6/6	defalliment
6	12	j, jj, iij, iiij, v	47-57	6/6	bufant
7	12	ij, [ii], iiij, [v] ¹²	58-69	6/6	preso
8	12	j, ij, iij, iiij	70-81	6/6	lo te es
9	12	ij, [i], [iii], v	82-93	6/6	sants quj
10	12	ij, iij, iiij, v	94-105	6/6	ueu nj
11	12	-	106-117	6/6	que macies
12	12	i, ij, iij, iii-, v, vj	118-129	6/6	stan continuament
13	12	i, ij, iij, iiij, v	130-141	6/6	sa sia
14	12	i, ij	142-153	6/6	en la ho
15	12	-	154-165	6/6	uull
16	12	-	166-177	6/6	vns alls altres
17	12	-	178-189	6/6	quj age fet be
18	12	-	190-201	6/6	dels qualls
19	12	-	202-213	6/6	sent agusti
20	12	-	214-225	6/6	gent quj
21	12	-	226-237	6/6	nagun altre
22	12	-	238-249	6/6	Mas per aço
23**	6	-	250-255]	4/2	-

Comentaris a la col·lació: els quaderns 1 i 23 presenten característiques particulars; les he recollides a l'Annex 1, *Detall de la col·lació*.

Foliació (errors): en la foliació moderna hi ha un error per duplicació: el foli 51 es recull dues vegades; per tant, f. 51 i 51bis. La foliació antiga presenta molts errors.

Sign. de quadern (errors): en el quadern 5 es repeteix dues vegades la signatura iiij.

Mà o mans i lloc:

Cursiva **gòtica**, amb trets de bastarda.

Malgrat que no pugui precisar amb seguretat els llocs concrets, he intentat resseguir els canvis més significatius. A grans trets, podem distingir una cal·ligrafia acurada, de tendència horitzontal, ample (f. 21v-22r); una altra, de tendència vertical, amb traç gruixut i poc curosa (f. 34v-35r); cap a la meitat-final del volum, apareix una tercera cal·ligrafia rodona, atapeïda i compacta (f. 188r). Un dels copistes, a més, té la tendència de no respectar la caixa d'escriptura i estrènyer les parts finals de les columnes (f. 54rb, per exemple).

¹¹ Marco amb claudàtors aquelles signatures que no han estat plenament conservades.

¹² Es conserva la meitat de la lletra v.

Aquest canvi de mà pot anar o no lligat a un canvi de tinta, amb major presència a l'inici del volum (significatius els canvis als f. 2r-2v; 26va; 39va-b; 42va; 46v-47r; 50v-51r; 54va-b; 57v-58r; 74va; 81v-82r; 84v-85r; 90ra; 91va; 101v; 107ra-b).

Filigranes i lloc:

Es recullen tres filigranes en tot el volum: en els folis de guarda moderns (anteriors i posteriors), trobem la filigrana de la casa paperera catalana Gvarro; en el foli de guarda antic trobem un cap humà, de perfil, amb cara, amb tres cabells que acaben amb ondulacions i amb una línia que surt del mig del cap i acaba amb creu (filigrana 1); i, en la resta de volum, trobem la filigrana de la muntanya de tres pics, encerclada, amb una antena amb creu disposada al centre del cercle (filigrana 2).

Filigrana 1: en el repertori d'O. Valls, trobem recollida una filigrana semblant 1581 (pl. 229), datada entre 1426-1427 a Vic (1970, I, 397). En el repertori de Briquet, semblant a 15674, datada a Lautrec 1466 (1977, vol. IV, 791). Les mides són: 55 mm d'alçada per 30 mm d'amplada (la creu mesura 20 mm alçada; el cap 35 mm alçada per 30 mm amplada).

Filigrana 2: en el repertori d'O. Valls, trobem recollida la filigrana 1686 (pl. 246), datada a Olot l'any 1328 (1970, I, 406-407). En el repertori de Briquet, recorda a 11853, datada a Fano 1378-1390; Pisa 1385-97; Gènes 1393; Palerm s. d. (1977, vol. III, 596). Les mides són: 85 mm d'alçada per 50 mm d'amplada (la creu mesura 55 mm d'alçada; la muntanya 30 x 20 mm; i el cercle 45 x 45 mm).

Filigrana 1 (f. s/n). BUPB, ms. 72.

Filigrana 2 (f. 254r). BUPB, ms. 72.

Decoració:

- Les rúbriques són en tinta vermella. Es distingeixen dos tipus de composició de la tinta: una feta amb pols de vidre (1-77r) i una de tendència aquosa (80v-final).
- Caplletra inicial (f. 1r), de deu línies de pauta, combina tinta vermella i blava, embotida amb elements geomètrics tintats de morat, i amb una filigrana a tinta morada senzilla al marge interior i inferior.
- Inicials secundàries, de dos línies de pauta, de tinta vermella o blava (alternada), amb filigranada senzilla contrària al color (inicial vermella filigrana morada; inicial blava filigrana vermella). Hi ha alguns errors d'alternança: f. 142v.

d) Els calderons alternen vermell i blau. No es manté l'alternança als f. 55v, 57v, 131r, 235r-v, 236r-v.

e) Tocs safranats a les majúscules.

Altres dades codicològiques:

Pauta: sí.

Tipus (Derolez 43): les línies fonamentals de justificació vertical i horitzontals acostumen a arribar als extrems del foli (f. 86r). Trobem, però, algunes excepcions on les línies horitzontals no arriben als extrems (f. 22v). Sense guia pels renglons.

Materials de la pauta: s'alterna l'ús de la punta seca i la punta de carbó (exclusivament seca: f. 1, 10 i quaderns 10, 12, 22 i 23).

Perforacions: sí, fetes des del recto. Presència de dos tipus de perforacions: rodones, petites, als extrems del foli, possiblement fetes amb punxó (quaderns 1-20); i, perforació amb forma de tall, als extrems del foli, possiblement fetes amb un petit ganivet (quaderns 21-23).

Reclams: sí, amb la mateixa tinta que el text. La majoria a l'inferior de la segona columna, en posició horitzontal, dreta (en excepció, quadern 11, horitzontal, esquerra). Absència de decoració (quaderns 2, 3, 5, 7, 12, 14-22) o bé decoració senzilla (quaderns 4, 8, 9, 11 i 13) o més elaborada (quaderns 6 i 10).

Signatures de quadern: en la majoria de quaderns no hi consten; sí consten, en els quaderns 3-10 i 12-14, signatures numèriques dels bifolis en xifres romanes al marge inferior extern, inclinades, amb tinta color sèpia.

Centre de plec: 6/6; llevat de 5/5 (quadern 1 i 2) i del quadern final, 4/2, que és un quaternió incomplet. En tot el volum, en el centre del plec, trobem al llong un reforç prim de paper (f. 232v-233r).

Primera línia escrita o en blanc?: l'escriptura penja la línia superior de la caixa d'escriptura i trepitja la línia inferior de la caixa.

Antic(s) posseïdor(s):

Va pertànyer al convent de Sant Josep, de l'orde dels Carmelitans Descalços de Barcelona.

Bibliografia emprada:

'Breviari d'amor, *Catàleg de les biblioteques de la UB, Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació* (CRAI), Universitat de Barcelona, [Consulta: tardor 2012 i estiu 2013], <<http://cataleg.ub.edu/>>.

'Breviari d'amor' (BITECA manid 1543), *BITECA. Bibliografia de textos antics catalans, valencians i balears*, dins de *Philobiblon*, University of California, California, [Consulta: tardor 2012 i estiu 2013], <http://bancroft.berkeley.edu/philobiblon/index_ca.html>.

'Convent de Sant Josep (Barcelona, Catalunya)', *Antics posseïdors, Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació* (CRAI), Universitat de Barcelona, [Consulta: estiu 2013], <<http://www.bib.ub.edu/fileadmin/posseïdors/home.htm>>.

BRIQUET, C.-M., *Les Filigranes : dictionnaire historique des marques du papier*, Georg Olms Verlag, Hildesheim, New York, 1977, 4 vol.

DÉROLEZ, A., *Codicologie des manuscrits en écriture humanistique sur parchemin*, Brepols, Turnhout, 1984, 2 vol., "Fiche-mémento pour les descriptions codées".

LASKE-FIX, K., *Der Bildzyklus des Breviari d'Amor*, Verlag Schnell & Steiner, München, Zürich, 1973.

MATEU, J., *Colectánea paleográfica de la Corona de Aragón: siglos IX-XVIII*, Publicacions Universitat de Barcelona, Barcelona, 1980, vol. II: *Láminas*.

- MIQUEL ROSELL, F., *Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona*, Direcciones Generales de Enseñanza Universitaria y de Archivos y Bibliotecas, Madrid, 1958-1969, 4 vol.
- MUZERELLE, D., *Vocabulaire codicologique : répertoire méthodique des termes français relatifs aux manuscrits*, [Versió digital], [Consulta: estiu 2013], <<http://vocabulary.irht.cnrs.fr/pages/vocab2.htm>>].
- RUIZ, E., *Introducción a la codicología*, Fundación Germán Sánchez Ruipérez, Madrid, 2002, 2a ed.
- TOBELLA, A., *The Catalan Tradition of Matfre Ermengaud's Breviari d'Amor*, tesi doctoral, Univeristy of London, 1991.
- VALLS, O., *Paper and watermarks in Catalonia = El papel y sus filigranas en Cataluña*, Paper Publications Society (Labarre Foundation), Amsterdam, 1970, 2 vol.

Notes:

Hi ha espais de rúbrica sense omplir (f. 48r, 78v, 79r, 174v, 211v, 212r, 221v); és significatiu que no queden recollides dites rúbriques a la taula del començament del volum. En el f. 200v, trobem un error del copista que escriu de nou el fragment presentat anteriorment i es deixa un buit en la rúbrica, on hi ha una petita marca al rubricador, que no es present en la resta de folis¹³. Un altre cas, és el del f. 192v, on el copista es descuida l'espai per la rúbrica, la qual s'escriu sobre la primera línia horitzontal de la caixa d'escriptura.

El volum presenta dues parts diferenciades per la composició de la tinta: del f. 1 al 107r, trobem una tinta negra, amb tendència àcida, mentre que del foli 107v al 253r (i la taula inicial), la tinta és marronosa.

Al llarg del volum es troben dos tipus de segell: rodó, amb tinta vermella, en el centre un escut on es llegeix "Universitatis Barcinonensis Bibliotheca"; i, un segon, rectangular, amb tinta blava, en el centre un escut on es llegeix "Biblioteca Provincial Universitaria Barcelona".

Durant la restauració de la relligadura, del llom es va extreure un document cancelleresc, en pergamí, del segle XIV, escrita amb bastarda cursiva catalana¹⁴. A la part pell hi ha restes de paper damunt del pergamí, una etiqueta amb la signatura 72 feta amb un marcador i restes d'una ornamentació geomètrica amb tinta negra i traç gruixut (v. *supra*, "Relligadura"). A la part carn, hi ha restes de cuir enganxat i és la part on es pot llegir el document. Algunes mostres d'aquestes lectures són el què (alodio), el preu (Quindecim libr), la data (mensis o?toabr⁻ —il legible— a nativi...) i la signatura (Jacobi egidius auctē Regis).

¹³ Es llegeix "va". Indicació que no concorda amb el text escrit a continuació [S]apiats (comprovat amb el fragment anterior que, com ja hem dit, és idèntic a aquest).

¹⁴ Lletra semblant a Mateu 1980, lám. 199 (Tarracone 1418).

Document trobat a la relligadura. Part pell. BUPB, ms. 72. ⁽¹⁵⁾

Document trobat a la relligadura. Part carn. BUPB, ms. 72. ⁽¹⁶⁾

¹⁵ Tant aquesta imatge com la següent, presenten el fragment 2 del document (en la imatge, es reconeix per l'etiqueta 72) en un sentit incorrecte.

¹⁶ Vegeu nota anterior.

CODIS DE REFERÈNCIA [CNUM: 749 BITECA; TEXID: BITECA 1529]

Ordre en el volum: 1.

Fols.: 1-253 (1-51 i 51bis-253).

A la còpia:

Autor: no hi consta.

Títol: breujarj damos (rúbrica taula), breujarj damor (colofó).

INCIPIT / EXPLICIT

Taula:

Rúbrica: Aci comensen les robrij | ques de aquest libra lo | qual es appellat breujarj | damos (f. i recto a).

Text: *Primerament en la primera carta | es com lo mestre pregua nostro senyor | deus que lj do gracia de be affer* (f. i recto a).

Final taula: *del auanjment del sant | speit* (f. viii recto b).

Incipit text (f. 1ra):

Rúbrica: Con lo mestre *pregua nostro senyor | deus quelj don gracia de ben | affer e dela obra ben acozpljr*

Text: P¹⁰Er so cascu | lo seny e lan | tanjment el | saber e la sub | tilitat el en | giny a apendra *dela santa | trjnjtat quj es solament | .i. uer deu enquj es tot po | der lo qual dona als jn | fants raho e paraula e liberalment | sa gracia e abundosament reemet | tot dia aaquels aqui a el plau | els munda de lurs maluestats | els illumjna del seu be e dela | sua gracia ¶*

Explicit (f. 253ra): En aytal manera | ujnndras *per aytal camj ala | glonja de paradis hon stan e ha | bitan los sants e hauras | ab ells ensemps glonja e bene | unyransa sens fi ab aquell | quj uiu e regna sus al cel | per infinjta secula seculorum amen*

Colofó (f. 253ra): Aci fenex aquest libre appel | lat breujarj damor loqual | fo acabat a .xxiiij. de juliol | del any m. cccc. ij.

Observacions:

Trobem notes als marges als folis: 12r, 16v, 19r, 42v, 53r, 68r, 123r.

Les cites llatines del text venen subratllades amb la mateixa tinta que l'escriptura.